

TEKNISK
By- og samfunnsenheten

Handlingsplan mot matsvinn

PHOTO: ANDERS MARTINSEN FOTOGRAFER

INNHOOLD

INNLEDNING	5
DEL 1: TILTAK SOM (SKAL) GJENNOMFØRES.....	8
1. Kommunal drift	8
2. Samarbeid med andre aktører.....	10
3. Tiltak rettet mot innbyggerne	11
DEL 2: FORESLÅTTE TILTAK FRA OG MED 2019	14

INNLEDNING

Formålet med handlingsplanen er å forebygge og redusere matsvinn i Kristiansand. Matsvinn er den maten som kastes som kunne vært spist. Matsvinn fra matindustri, grossist, dagligvarehandel og husholdning utgjør omtrent 355 000 tonn i Norge (Format, 2016). Dette tilsvarer ca. 69 kg matsvinn per innbygger per år og et årlig økonomisk tap på 20 milliarder kr. I tillegg kommer matsvinn fra primærnæringen og serveringsbransjen. Produksjon og transport av mat som kastes belaster miljøet unødvendig. Matproduksjon krever ressurser og vann, og fører til utslipp av næringssalter og organisk stoff til vannet og utslipp av klimagasser.

Klimagassutslippene forbundet med matsvinnet er estimert til 978 000 tonn CO₂ ekvivalenter årlig. Det er estimert at dette tilsvarer utslipp fra 437 000 personbiler og at det kunne mettet 785 000 mennesker (Framtiden i våre hender, 2016). Det kastes mest mat hos husholdninger, som er ansvarlig for 61 % av matsvinnet i Norge. I en husholdning kaster en person gjennomsnittlig 42 kg mat per år. For en gjennomsnittlig husholdning tilsvarer det ca. 5800 kr per år. Hver åttende bærepose med mat havner i søpla.

Føringer for og forankring av arbeidet mot matsvinn:

Det er økende oppmerksomhet rundt matsvinn både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

- FNs bærekraftsmål 12.3 sier at det globale matsvinnet skal halveres innen 2030. Norge har sluttet seg til denne målsetningen. Alle landets kommuner har fått brev fra Klima- og miljøministeren om å bli med på å redusere matsvinnet.
- Bystyret vedtok 14. desember 2016 at Kristiansand skal kaste minst mat i Norge.
- Arbeidet mot matsvinn er forankret i Kommuneplanenes samfunnsdel 2017-2030, som har bærekraftig utvikling som premiss. Arbeidet er knyttet opp til strategien om å gi innbyggere muligheter til å ta informerte miljø- og klimavennlige valg.

Prosess for utarbeidelse av handlingsplan:

Følgende interne aktører har vært involvert i utarbeidelsen av handlingsplanen: Virksomhet omsorgssentre og Kjøkkenservice, Virksomhet oppfølgingstjenester, Virksomhet helsefremming og innovasjon, Virksomhet behandling og rehabilitering, Oppvekst, Innkjøpstjenesten, Fritidsetaten, Parkvesenet og By- og samfunnsenheten.

Eksterne aktører som Avfall sør, Klimapartnere, Klimaalliansen, Framtiden i våre hender og Sørlandet sykehus HF bidrar. Andre eksterne aktører som restaurantbransjen, kantiner og dagligvarebransjen har blitt invitert til å gi innspill til handlingsplanen.

Om handlingsplanens innhold:

Handlingsplanen inneholder tiltak for å redusere matsvinn i Kristiansand. Planen omhandler kun tiltak der kommunen har en rolle for gjennomføring.

Tiltakene i handlingsplanen er rettet mot:

- Kommunale virksomheter
- Sørlandet Sykehus HF
- Mat- og serveringsbransjen og dagligvarekjeder
- Husholdninger

Handlingsplanens Del 1 omhandler tiltak som enten skal gjennomføres eller som allerede gjennomføres, og som er finansiert med dagens ressurser. Hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene er også beskrevet. Disse tiltakene er videre delt i tre: 1) kommunal drift, 2) samarbeid med andre aktører og 3) tiltak rettet mot innbyggerne. Del 2 presenterer foreslåtte prioriterte tiltak som krever ytterligere finansiering for gjennomføring. Kostnad for gjennomføring av tiltak er estimert, og hvem som er ansvarlig for gjennomføringen er beskrevet.

De foreslåtte tiltakene og prioriteringene er basert på innspill fra både interne og eksterne aktører, samt ny forskning om matsvinn. Det har blitt identifisert hvilke målgrupper som er viktigst å treffe med handlingsplanen. Det er husholdningene som kaster mest mat. Barn, studenter og voksne som stifter familie er relevante befolkningsgrupper å fokusere på. Kilder fra Framtiden i våre hender og avfallsundersøkelse fra Avfall Sør viser resultater som tyder på at studenter og småbarnsfamilier kaster mye mat. En kartlegging gjennomført i 2017 og 2018 viser at mye mat kastes fra Sørlandet Sykehus og i de kommunale omsorgssentrene. Det er estimert at det årlig kastes ca 50 tonn spiselig mat ved de 11 omsorgssentrene, Kløvertun og Kjøkkenservice.

Det har også blitt identifisert vesentlige årsaker til matsvinn. Mangel på kunnskap om hvor krevende dyrking av mat er, hvordan mat lages og hva som er god og trygg mat ble identifisert som vesentlig årsaker til matsvinn. Dette fører til matsvinn hjemme hos husholdningene, men også hos dagligvarekjeder der gode produkter utenfor en gitt standard ikke kjøpes og der forbruker ubevisst krever et visst sortiment i butikken. Mangel på kunnskap om mat er også identifisert av Mattvett som en årsak til matkasting. Mattvett er et samarbeid mellom næringsliv, myndigheter og forskningsmiljøer for å forebygge og redusere matsvinn. Ved institusjoner bidrar strenge mathygieniske krav til matsvinn. Selv om reduksjon av matsvinn betyr en økonomisk gevinst, så har mangel på ressurser for å forebygge matsvinn også blitt identifisert som en viktig årsak både i kommunale og ikke-kommunale virksomheter. Handlingsplanen foreslår konkrete tiltak for å fjerne disse hindringene.

Oppfølging:

Handlingsplanen mot matsvinn bør være et dynamisk dokument som oppdateres jevnlig når nye tiltak blir gjennomført eller foreslått. Forslag til ytterligere satsning på tiltak og gjennomføring av nye tiltak som krever finansiering, vil bli spilt inn til kommunens budsjett- og handlingsprogramprosesser. Status på arbeidet mot matsvinn vil årlig bli rapportert i miljø- og klimameldingen.

DEL 1: TILTAK SOM (SKAL) GJENNOMFØRES

DEL 1 av handlingsplanen inneholder en oversikt over tiltak som gjennomføres i Kristiansand kommune i dag eller som skal gjennomføres, med dagens ressurser.

1. Kommunal drift

Hva	Beskrivelse	Hoved-ansvarlig
Reduksjon av matsvinn i Helse- og sosialsektoren	<p>Det jobbes med å redusere matsvinn internt i kommunens drift. En viktig årsak til matsvinn i Helse- og sosialsektoren, er Mattilsynets krav om matsikkerhet.</p> <p><i>Eksempler på tiltak:</i></p> <p>Matsvinn ved omsorgssentre ble kartlagt i 2017. Kjøkkenservice implementerer tiltak internt i egen produksjon, og det er opprettet brukergrupper for å bedre dialogen mellom Kjøkkenservice og bl.a. omsorgssentre som er viktig for å redusere matsvinn. Det produseres nå komponentpakker for 4 og 6 personer, istedenfor 4 og 8 personer som tidligere, for å gjøre det enklere å tilberede riktig mengde mat. Rutiner for nedkjøling av mat skal vurderes innenfor kravene om matsikkerhet. Mattilsynet er derfor involvert i arbeidet med å endre rutiner for bruk av mat i oppvarmede og uåpnede komponentpakker. Det vurderes å endre rutine for dietter. Omsorgssentre vest har laget en oppskriftsbok for bruk av brødrester, denne skal deles med de andre omsorgssentre.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	Kommunen v/Helse og sosial By- og samfunnsenheten
Kurs for ansatte i skoler, barnehager, fritidsetater	<p>Det arrangeres kurs for ansatte i barnehager, skoler og fritidsetater i Kristiansand om bærekraftig kosthold. Matsvinn vil være ett av temaene på kurset, i tillegg til at økt kunnskap om mat kan øke respekten for maten og resultere i mindre matsvinn. Dette kan både bidra til reduksjon av matsvinn i skoler og barnehager, og kunnskapsoverføring til barn som igjen kan påvirke forbruksmønster og matsvinn-vaner i hjemmet. Det er veiledningstjenesten Matvalget som holder kurs våren 2018. Flere kurs kan være aktuelt, men vil bli vurdert i samarbeid med Oppvekst og deltagerne på kurset.</p>	Kommunen v/Oppvekst By- og samfunnsenheten

Stille krav i innkjøpsavtaler	<p>Innkjøpsavtaler på mat (fisk, kjøtt, melk, frukt, bakevarer) skal bidra til å redusere matsvinn ved å ha fokus på leverandørenes logistikk, holdbarhet på produkter og forpakkingsstørrelser.</p> <p>Innkjøpsavtalene skal legge til rette for gode og fleksible e-handelsløsninger/bestillingsløsninger som gjør at brukerne har gode verktøy og statistikk til å kunne foreta korrekte bestillinger både i forhold til produkt og mengde.</p> <p>Leverandørene har kompetanse på flere områder som kan redusere matsvinn. Gjennom avtaler legges det til rette for at kommunen får ta del i denne kompetansen gjennom kontakt med leverandørene.</p>	Kommunen v/Innkjøp By- og samfunnsenheten
Redusere matsvinn ved møtevirksomhet	Det skal oppfordres internt i kommunen å kun bestille akkurat nok mat og heller spe på med nøtter og (ikke-oppskåret) frukt, som kan spises senere dersom det blir for mye mat. Det bør ikke bestilles mineralvann, men kun bruke vann fra kran.	Kommunen v/By- og samfunnsenheten
Forskning og utvikling	Kommunen er positiv til å være med i forskning- og utviklingsprosjekter for å redusere matsvinn. Planen er å sende inn søknad om midler til forskningsprosjekt i samarbeid med Universitetet i Agder	UiA Kommunen v/By- og samfunnsenheten

2. Samarbeid med andre aktører

Hva	Beskrivelse	Hoved-ansvarlig
Reduksjon av matsvinn ved Sørlandet sykehus HF	<p>Sørlandet sykehus HF (SSHF) gjennomfører en kartlegging av matsvinnet i 2018 i hele sykehuset. Etter kartleggingen implementerer SSHF tiltak for reduksjon av matsvinn. Etter implementering av tiltak, vil en ny kartlegging av matsvinnet bli gjennomført. Klimapartnere og kommunen støtter SSHF med faglige råd.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	Sørlandet sykehus HF Klimapartnere Kommunen v/By- og samfunnsenheten
Samarbeid med relevante aktører som Næringsforeningen, Kvadraturforeningen, dagligvare- og restaurantbransjen	<p>Kommunen er i dialog med Næringsforeningen og Kvadraturforeningen for å identifisere hvordan vi kan samarbeide om å redusere matsvinnet fra næringslivet i Kristiansand. De kan formidle kontakter til relevante aktører.</p> <p>Det har blitt gjennomført en samling våren 2018 der eksterne har blitt bedt om å gi innspill til handlingsplanen, og tiltak kommunen kan gjøre ifht eksterne aktører. Noe mangelfullt oppmøte, så dette arbeidet må følges opp.</p>	Kommunen v/By- og samfunnsenheten
Apper for å selge eller kjøpe varer med kort holdbarhet	<p>Det finnes flere apper som kan brukes for å redusere matsvinn, eksempler er Too good to go, Foodlist og Datokontroll. Kommunen informerer om disse, innenfor kommunens rammer og muligheter.</p> <p>Kristiansand kommune støtter et pilotprosjekt der Datokontroll brukes i flere butikker i Kristiansand. Prosjektet gjennomføres våren 2018. Framtiden i våre hender har oppfordret til å bruke appen Too good to go når de leverte ut restematposer (se under punkt 2 for mer beskrivelse). Kommunen har dialog med gründere av Foodlist.</p>	Kommunen v/By- og samfunnsenheten

3. Tiltak rettet mot innbyggerne

Hva	Beskrivelse	Hoved-ansvarlig
Grønt flagg prosjekt	<p>Temaet matsvinn er koblet til rammeplan for barnehager og læreplan for skoler. Matsvinn er bl.a. aktuelt tema ifht kompetansemålene i Mat- og helsefaget. Grønt flagg sertifiserte skoler og barnehager oppfordres i dag til å ha matsvinn som tema for Grønt-flagg prosjekt. Framtiden i våre hender utarbeider ressurser til bruk i undervisning. Kommunen har vært i kontakt med dagligvarebransjen om samarbeid for skoler for henting av datovarer til bruk i mat og helsefaget. Kommunen har også tatt initiativ til et samarbeid med UiA for bruk av studenter i praksis til dette arbeidet. Deler av dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand», som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p> <p>Mangel på kunnskap om mat er identifisert som en årsak til matkasting. Å satse på undervisning i skoler og barnehager antas på lang sikt å være en effektiv måte å forebygge matsvinn, både for å øke kunnskapsnivået ifht matproduksjon og konkret om matsvinn.</p> <p>Sunn skolemat blir også et tema i 2018. Oppvekst har innledet samarbeid med Geitmyra matkultursenter, og UiA og Ungt entreprenørskap gjennom prosjektet Prosjekt skolemat. I forbindelse med dette prosjektet legger vi også opp til en innovasjonscamp for elever på 8.trinn slik at de kan komme med ideer til hvordan skolen kan fremme arbeidet med helse og kosthold gjennom kantinedrift på skolene. Det er også satt fokus på sunne måltider i barnehagene gjennom Retningslinje for mat og måltider i barnehager utarbeidet av Helsedirektoratet. Et fokus i disse satsingene vil være bærekraftig ressursforvaltning, redusert matsvinn og sunne matvaner.</p>	Kommunen v/Oppvekst og By- og samfunnsenheten Framtiden i våre hender
Distribusjon og bruk av restematposen	Det ble arrangert en Kick-off samling for restematposen høsten 2017. Klimaalliansen har hovedansvar for tiltaket. Ved å bruke restematposen, skal serveringsbransjen oppfordre gjester til å ta maten de ikke har spist med hjem. Målet er at det ikke skal føles flaut eller grient, men fremstå som helt normalt og ettertraktet å ta med seg overskuddsmaten. På restematposen er det tips for å redusere matsvinn. Derfor er posen også et informasjonstiltak.	Klimaalliansen Kommunen v/By- og samfunnsenheten Framtiden i våre hender

	<p>Framtiden i våre hender har bistått med utlevering av restematposen, og er på den måten også et kontaktledd mot serveringsbransjen.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	
<p>Utveksle og spre gode erfaringer blant husholdninger, «MatVinn-familier»</p>	<p>Ca. 20 familier i Kristiansand er med i et prosjekt for å prøve å redusere matsvinnet i husholdningen. Familiene følges opp over 4 uker, våren 2018. Familiene får råd fra Framtiden i våre hender. Familiene implementerer tiltak og måler matsvinnet før og etter tiltakene gjennomføres. Erfaringen fra disse familiene deles til innbyggerne gjennom media og sosiale media.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	<p>Framtiden i våre hender Kommunen v/By- og samfunnsenheten</p>
<p>Kartlegging av matsvinn hos husholdninger</p>	<p>Avfall sør vil i 2018 kartlegge hvor mye matsvinn det er i brun (bioavfall), grønn (papp/papir) og grå (restavfall) dunk. Det er viktig å få gode tall for matsvinn, både for å få mer kunnskap om matsvinn kastes i riktig dunk og hvor mye matsvinn det er blant husholdningene i Kristiansand kommune. Det trengs tall for matsvinn for å kunne se effekt av tiltak.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	<p>Avfall Sør Kommunen v/By- og samfunnsenheten</p>
<p>Informasjonskampanje</p>	<p>Det utarbeides informasjonsmateriell/utstilling av Avfall Sør våren 2018.</p> <p>Dette arbeidet er inkludert i prosjektet «MatVinn i Kristiansand» som er delfinansiert av Klimasatsmidler (statlige midler).</p>	<p>Avfall Sør Kommunen v/By- og samfunnsenheten</p>

Informere om matsvinn gjennom media og sosiale media	<p>Kommunen samarbeider med media så fort det er tiltak som vi ønsker å spre informasjon om. Kommunens nettsider og facebook brukes aktivt som pressemeldinger og for å spre informasjon.</p> <p>#matvinnkristiansand og #matvinnkrsand brukes i noen grad på sosiale medier. Kristiansand kommune har opprettet og bruker facebook siden «Kristiansand kommune miljø og klima» for å dele informasjon om klima- og miljøarbeid. Facebooksiden brukes blant annet for å dele råd om tiltak for å redusere matsvinn blant innbyggerne.</p>	Kommunen v/By- og samfunnsenheten Kommunikasjon
Utstilling	Folkebiblioteket har laget en utstilling som inkluderer tema matsvinn. Tidsperiode for utstilling i Kristiansand er januar/februar 2018.	Folkebiblioteket Kommunen v/By- og samfunnsenheten
Informasjon under Arendalsuka	Matsvinn er et av temaene under Arendalsuka i 2018. Klimapartnere og Hennig Olsen is har tatt initiativ til å søke om dette. Framtiden i våre hender vil være med å arrangere. Kommunen skal sannsynligvis bidra med innlegg.	Klimapartnere Framtiden i våre hender Kommunen v/By- og samfunnsenheten
Økt kunnskap om mat og matproduksjon	Kunnskap om ressursbruk for å produsere mat og matlaging kan øke bevisstgjørelsen ifht mat og resultere i mindre matsvinn. Viktige tiltak ifht dette er kurs og tilrettelegging for by dyrking og parsellhager, som gjøres i noen grad i dag.	Kommunen v/Parkvesenet Grønt senter

DEL 2: FORESLÅTTE TILTAK FRA OG MED 2019

Forslag til forbedringer av tiltak og/eller gjennomføring av nye tiltak som krever ytterligere finansiering, er sammenfattet i denne delen og vil bli spilt inn til kommunens budsjett- og handlingsprogramprosesser. Del 2 presenterer både utvidelse av eksisterende og/eller nye tiltak i en prioritert rekkefølge basert på kostnad-effekt vurderinger, sammen med estimerte kostnader for gjennomføring.

Prioritet	Hva	Beskrivelse	Kostnad (2019/ investering)	Kostnad (årlig, drift)	Hovedansvarlig
1	Reduksjon av matsvinn i Helse- og sosialsektoren	Ut fra kartleggingen i 2017 er matsvinnet forholdsvis høyt ved omsorgssentrene, og langsiktige tiltak er nødvendig. Det er estimert at det årlig kastes ca 50 tonn spiselig mat ved de 11 omsorgssentrene, Kløvertun og Kjøkkenservice. I tillegg har vi matsvinn også i andre deler av Helse- og sosialsektoren. Det foreslås å gjennomføre prosjekt «Reduksjon av matsvinn i Helse- og sosialsektoren». Prosjektet omfatter produksjonskjøkken, omsorgssentre, dagsenter, oppfølgingstjenesten, og Valhalla / Kløvertun. Se vedlegg for prosjektbeskrivelse. Samarbeid med Mattilsynet er vesentlig for å redusere matsvinnet i Helse- og sosialsektoren, og dette er et av tiltakene i prosjektet. Søknad om eksterne midler til gjennomføring av prosjekt er også sendt fylkesmannen.	1 270 000		Kommunen v/Helse og sosial
2	Kampanjer	Informere innbyggere og virksomheter (internt og eksternt) om matsvinn, og hvordan matsvinn kan forebygges og konsekvensene av matsvinn. Arrangementer og utstilling om matsvinn kan være aktuelle måter å informere på. Bruk av sosiale medier er viktig, og kommunen kan lage videoer med enkle tips om hvordan redusere matsvinn, som kan deles på sosiale medier.		420 000	Kommunen v/By- og samfunn

		<p>Det er viktig å informere om ressursbruk for å produsere mat, øke kunnskap om matlaging og hva som er trygg mat. Dette kan endre holdninger ifht mat og resultere i mindre matsvinn. Eksempel på tiltak ifht dette er kurs og tilrettelegging for bydyrking og parsellhager.</p> <p>Det er foreslått å lage plakater som kan henges opp på avdelingskjøkkenen ved Helse og sosial sine institusjoner som bl.a. omsorgssentre. Kantiner og kjøkken ved skoler og barnehager kan også være aktuelle steder for opphenging av plakater. Bevisstgjøring er et viktig tiltak for å redusere matsvinn.</p> <p>Det foreslås 250 000 kr til dette, og 170 000 kr til gjennomføring (drift, ca 20 % stilling).</p>		Parkvesenet
3	Bruk av overskuddsmat fra dagligvarebransjen og serveringssteder	<p>Utrede om kommunen bør ha en rolle i dagens frivillige arbeid rundt redistribusjon av overskuddsmat og hvordan. Bl.a. frikirken med FriMat har en sentral rolle i dette arbeidet i dag. Det virker å fortsatt være behov for flere mottakere av mat fra dagligvarebransjen og serveringssteder. Det er ofte en utfordring med logistikken ved henting/bringning av overskuddsmat. Det bør undersøkes om kommunen bør bidra ifht logistikken. Det er snakk om å opprette en Matsentral på Sørlandet, status på dette må undersøkes.</p> <p>Det foreslås 100 000 kr til dette arbeidet (drift, ca 10 % stilling).</p>	100 000	Kommunen v/By- og samfunn
4	Kurs om matsvinn	<p>Kurs om matsvinn for både kommunale og ikke-kommunale virksomheter, også studenter. Det kan være aktuelt å ha kurs for studenter i samarbeid med Studentsamskipsnaden i Agder (SiA). De har suppekurs per dags dato, dette kan være aktuelt å utvide med kurs ifht matsvinn.</p> <p>Kurs kan gis av eksterne aktører (Matvalget, ASKO og Matvett er relevante aktører) og betales av kommunen.</p>	320 000	Kommunen v/By- og samfunn

Det foreslås 150 000 kr til dette, og 170 000 kr til gjennomføring (drift, ca 20 % stilling).

Sum	1 370 000	740 000
------------	-----------	---------